

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۵
فهرست علائم اختصاری	۱۹
راهنمای علائم آوا نگاری	۲۲
فهرست قوانین و مقررات مرتبط با حقوق کار	۲۳
● کار در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸ با اصلاحات	
۱۳۶۸	۲۹
● قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۰۸/۲۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی	۳۳
فصل اول: تعاریف کلی و اصول	۳۴
فصل دوم: قرارداد کار	۳۶
فصل سوم: شرایط کار	۴۶
فصل چهارم: حفاظت فنی و بهداشت کار	۶۰
فصل پنجم: آموزش و اشتغال	۷۰
فصل ششم: تشکلهای کارگری و کارفرمایی	۸۲
فصل هفتم: مذاکرات و پیمانهای دسته جمعی کار	۸۷
فصل هشتم: خدمات رفاهی کارگران	۹۱
فصل نهم: مراجع حل اختلاف	۹۳
فصل دهم: شورای عالی کار	۹۷

فصل یازدهم : جرایم و مجازات‌ها	۹۹
فصل دوازدهم : مقررات متفرقه	۱۰۴
● آئین دادرسی کار مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۰۷ با اصلاحات و الحاقات بعدی. ۱۱۱	
فصل اول : اصول کلی	۱۱۲
فصل دوّم : صلاحیت	۱۱۴
فصل سوم : وکالت	۱۱۶
فصل چهارم : دادخواست	۱۱۷
فصل پنجم : ابلاغ	۱۱۹
فصل ششم : جلسه‌ی رسیدگی	۱۲۳
فصل هفتم : ایرادهای رسیدگی	۱۲۶
فصل هشتم : ادله اثبات دعوا	۱۲۸
فصل نهم : رأی	۱۳۱
فصل دهم : تجدیدنظرخواهی	۱۳۳
فصل یازدهم : سایر مقررات	۱۳۴
فصل دوازدهم (الحاقی ۱۳۹۷/۱۲/۲۷) دادرسی الکترونیکی	۱۳۵
● قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۹/۰۶/۲۶	۱۴۳
● آئین نامه اجرایی قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۱۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی	۱۵۳
● قانون کارآموزی مصوب ۱۳۴۹/۰۲/۲۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی ..	۱۶۳
● بخشنامه وحدت رویه اجرای بیمه بیکاری(دستورالعمل شماره ۱۹۴۲۲ مورخ ۱۳۹۳/۰۴/۲۲ وزارت کار و امور اجتماعی)	۱۷۱

- قانون استفساریه قانون اصلاح تبصره ماده (۱۴) قانون کار و الحاق یک تبصره به آن مصوب ۱۳۸۳ ..... ۱۷۳
- قانون ترویج تغذیه با شیر مادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی مصوب ۱۳۸۴/۰۹/۲۲ مجلس شورای اسلامی ۱۷۵
- آئین نامه اجرایی قانون ترویج تغذیه با شیر مادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی تصویب نامه شماره ۸۴۰۹/ت/۱۶۹۰۰ هـ مورخ ۱۳۷۵/۰۹/۲۷ هیئت محترم وزیران ۱۸۱
- از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۰۳ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۱۸۷
- از اساسنامه سازمان نمایشگاه‌های وابسته به وزارت اقتصاد مصوب ۱۳۴۶/۰۴/۱۹ ..... ۱۹۱
- از قانون مجازات نانوایان و قصابان متخلف مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۲۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۱۹۳
- از قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹/۰۲/۰۷ ..... ۱۹۵
- قانون اجرای طرح طبقه‌بندی مشاغل در کارگاه‌ها مصوب ۱۹۷۱۳۵۲/۱۲/۰۷
- از قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵/۱۱/۱۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۰۱
- قانون ارتقای بهره‌وری کارکنان بالینی نظام سلامت مصوب ۱۳۸۸/۰۱/۳۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۰۳
- آیین‌نامه اجرایی قانون ارتقای بهره‌وری کارکنان بالینی نظام سلامت مصوب ۱۳۸۸/۱۰/۲۰ ..... ۲۰۷

- از قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴/۰۹/۰۱ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۱۱
- قانون بیمه های اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کددار) مصوب ۱۳۸۸/۰۵/۱۸ ..... ۲۱۳
- از قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی مصوب ۱۳۹۵/۰۹/۱۴ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۱۷
- از قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی (مصوب ۱۳۷۹/۰۱/۳۰) ۲۱۹
- از قانون نظام جامع آموزش و تربیت فنی، حرفه ای و مهارتی مصوب ۱۳۹۶/۰۸/۲۴ ..... ۲۲۱
- قانون مربوط به تعیین عیدی و پاداش سالانه کارگران شاغل در کارگاه های مشمول قانون کار مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۰۶ ..... ۲۲۵
- از قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۰۷/۰۸ ..... ۲۲۷
- قانون کاهش ساعات کار بانوان شاغل دارای شرایط خاص مصوب ۱۳۹۵/۰۶/۰۲ ..... ۲۲۹
- از قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴/۰۹/۱۶ ..... ۲۳۳
- قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی مصوب ۱۳۸۹/۰۲/۲۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۳۵
- از قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۶/۱۲/۲۰ ..... ۲۴۳
- از قانون جامع خدمات رسانی به ایثارگران مصوب ۱۳۸۶/۰۴/۰۳ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۴۵

- از قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۴۷
- قانون تشدید مجازات بکار گماردن اطفال کمتر از ۱۲ سال در کارگاه های فرشبافی مصوب ۱۳۴۷/۱۱/۱۴ ..... ۲۴۹
- لایحه قانونی یکسان شدن ساعات کار کارمندان و کارگران در سراسر کشور و میزان آن مصوب ۱۳۵۹/۰۴/۲۳ ..... ۲۵۱
- قانون موافقتنامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه گذاری بین جمهوری اسلامی ایران و دوک نشین اعظم لوکزامبورگ مصوب ۱۳۹۸/۰۲/۲۴ ..... ۲۵۳
- از مقررات استخدامی شرکت های دولتی موضوع بند (پ) ماده ۲ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۲/۰۳/۰۵ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۵۵
- قانون تفسیر بند (الف) تبصره (۲) ماده (۷۶) قانون تأمین اجتماعی اصلاحی مصوب ۱۳۸۰/۰۷/۱۴ ..... ۲۵۷
- قانون تشکیل شوراهای اسلامی کار مصوب ۱۳۶۳/۱۰/۳۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۵۹
- فصل اول: کلیات ۲۶۰
- فصل دوم: وظایف و اختیارات «شورای اسلامی کار» ۲۶۴
- فصل سوم: مرجع تشخیص انحراف و انحلال شوراها ۲۶۷
- فصل چهارم: مسائل کارگزینی ۲۶۹
- آئین نامه اجرایی قانون شوراهای اسلامی کار مصوب ۱۳۶۴/۰۷/۱۷ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۲۷۱
- فصل اول: کلیات ۲۷۲
- فصل دوم: نحوه انجام وظایف شورا ۲۷۴

- فصل سوم : امور داخلی شوراهای ۲۷۷
- فصل چهارم : موارد انحلال شورا ۲۷۸
- فصل پنجم : هیأت تشخیص انحراف و انحلال شوراهای اسلامی کار ۲۷۹
- فصل ششم : در مقررات مختلف ۲۸۴
- آیین نامه اجرایی قانون اصلاح تبصره ماده (۱۴) قانون کار و الحاق یک تبصره به آن مصوب ۱۳۸۴/۰۴/۰۸ ..... ۲۸۷
- قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی مصوب ۱۳۹۶/۱۰/۲۶ ..... ۲۹۱
- آیین نامه اجرایی قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی مصوب ۱۴۰۰/۰۵/۰۳ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۳۰۱
- تعیین موارد استثناء و معافیت کارگاه های کوچک کمتر از ده نفر از قانون کار مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۲۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۳۲۱
- آیین نامه اجرایی ماده (۱۲۹) قانون کار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۱/۰۳/۲۴ ..... ۳۲۷
- آیین نامه طرز اجرای آرای قطعی هیأت های تشخیص حل و اختلاف موضوع ماده (۱۶۶) قانون کار مصوب ۱۳۷۰/۰۳/۱۲ ..... ۳۳۳
- آیین نامه تشکیل هیأت حل اختلاف مستخدمین بانک ها مصوب ۱۳۴۹/۱۱/۱۱ ..... ۳۳۵
- آیین نامه استخدامی بیمه مرکزی ایران مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۲۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۳۳۷
- آیین نامه مشاغل سخت و زیان آور مصوب ۱۳۸۶/۰۲/۰۵ ..... ۳۳۹
- آیین نامه چگونگی بازرسی کار ۳۵۵

۳۵۶	فصل اول : کلیات .....
۳۵۷	فصل دوم : مقررات .....
●	از اساسنامه شرکت سهامی چاپخانه دولتی ایران مصوب ۱۳۵۲/۰۲/۲۳ با
۳۶۳	اصلاحات و الحاقات بعدی .....
●	تصویب نامه در خصوص افزایش حداقل مستمری بازنشستگی، از
۳۶۵	کارافتادگی و بازماندگان .....
●	تصویب نامه راجع به ضوابط تشخیص موارد از کارافتادگی کلی و جزئی و
	یا بیماری های ناشی از کار یا ناشی از غیرکار و فوت کارگر و میزان قصور
۳۶۷	کارفرما در انجام وظایف محوله قانونی مصوب ۱۳۸۵/۰۸/۱۷ .....
●	ضمیمه .....
۳۷۳	

هشدار

با توجه به اینکه درتألیف این اثر ساعت‌های طولانی صرف تدقیق و تحقیق در کتب و منابع مختلفی شده است تا در نهایت کتابی جامع و کامل و حتی‌الامکان بدون نقص ارائه شود، اینک در جهت حمایت از حقوق معنوی و مادی مؤلف، کلیه حقوق این اثر (حقوق مادی و معنوی) مطابق با قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مُصنّفان و هنرمندان مصوّب سال ۱۳۴۸ برای مؤلف محفوظ و مُنحصراً متعلّق به وی می‌باشد. لذا هرگونه استفاده از عنوان این مجموعه و یا تمام و یا قسمتی از این مجموعه (از قبیل هر نوع چاپ، اعم از فتوکپی، اسکن، عکس برداری، نشر الکترونیکی، هر نوع انتشار به صورت اینترنتی، CD، DVD، نرم افزار «اعم از هر نوع نرم‌افزار» فیلم و یا فایل صوتی یا تصویری و غیره) بدون اجازه کتبی از مؤلف قانوناً ممنوع و شرعاً حرام است، لازم به ذکر است که مُتخلفین برابر قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنّفان و هنرمندان مصوّب ۱۳۴۸ تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

تبعیض و بی عدالتی، برادران قانونند!

تقدیم به تمام کارگران سرزمینم، ایران

پیشگفتار

لَا يَكُونُ دَوْلَةً بَيْنَ الْأَعْيُنَاءِ مِنْكُمْ^۱

طبقات اجتماعی از دیرباز توسط دانشمندان مختلفی به سه دسته مهم تقسیم بندی شده است که به شرح ذیل است؛ اول؛ طبقه ممتاز؛ (زمین داران، ثروتمندان، تجار و مستخدمان عالی رتبه دولتی، رؤسای نیروهای نظامی و اعضای حکومت) دوم؛ طبقه متوسط؛ (معلمان، پزشکان، استادان دانشگاه، کارکنان دفاتر، مستخدمین دولت و ...) و سوم؛ کارگران؛ (این طبقه هر شخصی که با کار یدی و دستی خود امرار معاش می کند را شامل می شود؛ نظیر کارگران ساختمانی و کارخانجات و ...) از قشر سوم به اشتباه برخی منتقدان سیاسی به (پرولتاریا) هم یاد شده است؛ هدف از قشر بندی مذکور در نظام اجتماعی که ارتباطی به قدرت حکومت و رفتار قانون ندارد، (= هر چند قانون ناعادلانه باعث بتونیزه شدن طبقات اجتماعی می شود) تعیین میزان بهره مندی از قدرت، ارزش اجتماعی و احترام و ... است، به نحوی که با قرار گرفتن اشخاص در طبقات مذکور موقعیت اجتماعی آنها تعیین و چنین موقعیتی در روند شکل گیری احوال شخصیه و یا تداوم آنها نیز مؤثر است، هر

---

۱. سوره حشر، آیه ۷

چند ازدواج، آموزش و پرورش رایگان، تداوم اعتبار ذاتی و اجتماعی نهاد خانواده و لزوم حمایت دولت از کار مشروع و حذف مقررات زائد و ناعادلانه می‌تواند در پیشرفت شهروندان در نظام اجتماعی و تغییر جایگاه آنها مؤثر باشد، اما پیچیدگی منافع و کنترل آن و حتی وجود عقاید ارباب رعیتی (= منفعت‌طلبی) و همچنین نظریه پارادوکس منافع، تا حدودی باعث می‌شود پیشرفت طبقه کارگر با عاملی بنام (تورم) از بین رفته و قشر کارگر برای همیشه در این طبقه محروم و ایستا گرفتار شود، همچنانکه هیچ الزامی به شهروندان یک نظام سیاسی نمی‌توان تحمیل نمود که آنها برای همیشه در یک طبقه اجتماعی زندگی کنند، مخصوصاً طبقه کارگر که باید راه و مسیری هموار برای پیشرفت آنها مهیا گردد، البته ارائه این نظر صرفاً تلاشی آگاهانه برای تغییر طبقه آنها نبوده، بلکه وظیفه حاکمیت، تداوم و حفظ زندگی شرافتمندانه چنین اشخاصی است، نه لزوماً تغییر طبقه‌ی اجتماعی آنها، پس ضروری است (حق بر حق زندگی شرافتمندانه) را برای آنها تضمین کند، آموزش و پرورش رایگان (= اصل ۳۰ قانون اساسی)، ایجاد کار برای همه آحاد مردم (اصل ۲۸ قانون اساسی)، تأمین مسکن مناسب، دفاع از انسجام و تحکیم خانواده، و .... جملگی از وظایف حاکمیت در نظام اجتماعی برای طبقه کارگر در جهت توسعه طبقه آنها و یا تضمین حق بر حق زندگی است. همچنین مقنن در مقدمه قانون اساسی به عنوان نقشه راه نظام اجتماعی، بیان می‌دارد، (در تحکیم بنیادهای اقتصادی، اصل، رفع نیازهای انسان در جریان رشد و تکامل اوست، نه همچون دیگر نظام‌های اقتصادی تمرکز و تکاثر ثروت و سودجویی؛ زیرا که در مکاتب مادی، اقتصاد خود هدف است و بدین

جهت در مراحل رشد، اقتصاد عامل تخریب و فساد و تباهی می‌شود، ولی در اسلام اقتصاد وسیله است و از وسیله انتظاری جز کارایی بهتر در راه وصول به هدف نمی‌توان داشت. با این دیدگاه برنامه اقتصادی اسلامی فراهم کردن زمینه مناسب برای بروز خلاقیت‌های متفاوت انسانی است و بدین جهت تأمین امکانات مساوی و متناسب و ایجاد کار برای همه افراد و رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی او بر عهده حکومت اسلامی است.

علی رسولی^۱

فهرست علائم اختصاری

نشانه / سرواژه	مفهوم نشانه / سرواژه
ق. ۱	قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۱۳۶۸
ق.م	قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷ و ۱۳۱۳ و ۱۳۱۴ با اصلاحات و الحاقات بعدی
ق.ت	قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ با اصلاحات و الحاقات بعدی
ق.م.ا	قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
ق.م.ا. سابق	قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰
ق.آ.د.ک ۱۳۹۲	قانون آیین دادرسی کیفری جدید مصوب ۱۳۹۲
ق.آ.د.ک ۱۳۷۸	قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ (منسوخ)
ق.آ.د.م ۱۳۷۹	قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی
ق.آ.د.م ۱۳۱۸	قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸ (منسوخ)
ق. ث	قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۱۳۱۰
ق.ث.ا	قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵
ق.ا.ح	قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹

ق. ک	قانون کار مصوب ۱۳۶۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی (مصوبه کار)
آ.د.ک ۱۳۹۱	آیین دادرسی کار مصوب ۱۳۹۱ با اصلاحات و الحاقات بعدی
ق. ر. م. م ۱۳۵۶	قانون روابط موجر و مستاجر مصوب ۱۳۵۶
ق. ر. م. م ۱۳۶۲	قانون روابط موجر و مستاجر مصوب ۱۳۶۲
ق. ر. م. م ۱۳۷۶	قانون روابط موجر و مستاجر مصوب ۱۳۷۶
ق. ا. ا. م ۱۳۵۶	قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶
ق. ت. م. م. ا. ک ۱۳۶۷	قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷
ق. ن. ا. م. م. ۱۳۹۴	قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۹۴
ق. ح. خ. ۱۳۹۱	قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱
ق. ش. ح. ا. ۱۳۸۷	قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۳۸۷
ق. ش. ح. ا. ۱۳۹۴	قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴
ا. ح. د	اداره حقوقی دادگستری
بی تا	بدون تاریخ
بی نا	بدون ناشر
ج	جلد
چ	چاپ
ش	شماره

صفحه	ص
صفحات	صص
نشانه توضیحات، مطالب انتقادی، پیشنهادات و مطالعه تطبیقی	کج
رجوع کنید به	ر.ک.به؛

راهنمای علائم آوانگاری^۱

علامت/ نشانه	تلفظ در زبان فارسی
č	چ
š	ش
ā	آ
q	ق/غ
'	به معنای مکث و تأمل (mosta'men)
x	خ

۱. راهنمای علائم آوانگاری، مختص مجموعه قوانین بدون غلط و برای سهولت در خوانش صحیح و تلفظ دقیق واژگان مختلف می‌باشد.

فهرست قوانین و مقررات مرتبط با حقوق کار

ردیف	قوانین و مقررات مرتبط	صفحه
۱	کار در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸ با اصلاحات بعدی (۱۳۶۸)	
۲	قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۰۸/۲۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۳	آئین دادرسی کار مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۰۷ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۴	قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۹/۰۶/۲۶	
۵	آئین‌نامه اجرایی قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۱۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۶	قانون کارآموزی مصوب ۱۳۴۹/۰۲/۲۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۷	بخشنامه وحدت رویه اجرای بیمه بیکاری (دستورالعمل شماره ۱۹۴۲۲ مورخ ۱۳۹۳/۰۴/۲۲ وزارت کار و امور اجتماعی)	
۸	قانون استفساریه قانون اصلاح تبصره ماده (۱۴) قانون کار و الحاق یک تبصره به آن مصوب ۱۳۸۳	
۹	قانون ترویج تغذیه با شیر مادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی مصوب ۱۳۸۴/۰۹/۲۲ مجلس شورای	

	اسلامی	
۱۰	آئین نامه اجرایی قانون ترویج تغذیه با شیرمادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی (تصویب نامه شماره ۸۴۰۹/ت/۱۶۹۰۰ هـ مورخ ۱۳۷۵/۰۹/۲۷ هیأت وزیران)	
۱۱	از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۰۳ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۱۲	از اساسنامه سازمان نمایشگاه های وابسته به وزارت اقتصاد مصوب ۱۳۴۶/۰۴/۱۹	
۱۳	از قانون مجازات نانوایان و قصابان متخلف مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۲۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۱۴	از قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹/۰۲/۰۷	
۱۵	قانون اجرای طرح طبقه بندی مشاغل در کارگاه ها مصوب ۱۳۵۲/۱۲/۰۷	
۱۶	قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵/۱۱/۱۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۱۷	قانون ارتقای بهره وری کارکنان بالینی نظام سلامت مصوب ۱۳۸۸/۰۱/۳۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۱۸	آیین نامه اجرایی قانون ارتقای بهره وری کارکنان بالینی نظام سلامت مصوب ۱۳۸۸/۱۰/۲۰	
۱۹	از قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴/۰۹/۰۱ با اصلاحات و الحاقات بعدی	

۲۰	قانون بیمه‌های اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کددار) مصوب ۱۳۸۸/۰۵/۱۸
۲۱	از قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی مصوب ۱۳۹۵/۰۹/۱۴ با اصلاحات و الحاقات بعدی
۲۲	از قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی (مصوب ۱۳۷۹/۰۱/۳۰)
۲۳	از قانون نظام جامع آموزش و تربیت فنی، حرفه‌ای و مهارتی مصوب ۱۳۹۶/۰۸/۲۴
۲۴	قانون مربوط به تعیین عیدی و پاداش سالانه کارگران شاغل در کارگاه‌های مشمول قانون کار مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۰۶
۲۵	از قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۰۷/۰۸
۲۶	قانون کاهش ساعات کار بانوان شاغل دارای شرایط خاص مصوب ۱۳۹۵/۰۶/۰۲
۲۷	از قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴/۰۹/۱۶
۲۸	قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی مصوب ۱۳۸۹/۰۲/۲۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی
۲۹	از قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۶/۱۲/۲۰

۳۰	از قانون جامع خدمات رسانی به ایثارگران مصوب ۱۳۸۶/۰۴/۰۳ با اصلاحات و الحاقات بعدی
۳۱	از قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ با اصلاحات و الحاقات بعدی
۳۲	قانون تشدید مجازات بکار گماردن اطفال کمتر از ۱۲ سال در کارگاه های فرشبافی مصوب ۱۳۴۷/۱۱/۱۴
۳۳	لایحه قانونی یکسان شدن ساعات کار کارمندان و کارگران در سراسر کشور و میزان آن مصوب ۱۳۵۹/۰۴/۲۳
۳۴	قانون موافقتنامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه گذاری بین جمهوری اسلامی ایران و دوک نشین اعظم لوکزامبورگ مصوب ۱۳۹۸/۰۲/۲۴
۳۵	از مقررات استخدامی شرکت های دولتی موضوع بند (پ) ماده ۲ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۲/۰۳/۰۵ با اصلاحات و الحاقات بعدی
۳۶	قانون تفسیر بند (الف) تبصره (۲) ماده (۷۶) قانون تأمین اجتماعی اصلاحی مصوب ۱۳۸۰/۰۷/۱۴
۳۷	قانون تشکیل شوراهای اسلامی کار مصوب ۱۳۶۳/۱۰/۳۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی
۳۸	آیین نامه اجرایی قانون شوراهای اسلامی کار مصوب ۱۳۶۴/۰۷/۱۷ با اصلاحات و الحاقات بعدی
۳۹	آیین نامه اجرایی قانون اصلاح تبصره ماده (۱۴) قانون

	کار و الحاق یک تبصره به آن مصوب ۱۳۸۴/۰۴/۰۸	
۴۰	قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی مصوب ۱۳۹۶/۱۰/۲۶	
۴۱	آیین نامه اجرایی قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی مصوب ۱۴۰۰/۰۵/۰۳ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۴۲	تعیین موارد استثناء و معافیت کارگاه‌های کوچک کمتر از ده نفر از قانون کار مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۲۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۴۳	آیین نامه اجرایی ماده (۱۲۹) قانون کار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۱/۰۳/۲۴	
۴۴	آیین نامه طرز اجرای آرای قطعی هیأت‌های تشخیص حل و اختلاف موضوع ماده (۱۶۶) قانون کار مصوب ۱۳۷۰/۰۳/۱۲	
۴۵	آیین نامه تشکیل هیأت حل اختلاف مستخدمین بانک‌ها مصوب ۱۳۴۹/۱۱/۱۱	
۴۶	آیین نامه استخدامی بیمه مرکزی ایران مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۲۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی	
۴۷	آیین نامه مشاغل سخت و زیان‌آور مصوب ۱۳۸۶/۰۲/۰۵	
۴۸	آیین نامه چگونگی بازرسی کار نامه شماره ۷۵۸۶۹ مورخ ۱۴۰۱/۰۴/۰۴ وزارت تعاون، کار و رفاه	

	اجتماعی	
	از اساسنامه شرکت سهامی چاپخانه دولتی ایران مصوب ۱۳۵۲/۰۲/۲۳ با اصلاحات و الحاقات بعدی	۴۹
	ضمیمه	۵۰

کار در قانون اساسی
جمهوری اسلامی ایران

مصوب ۱۳۵۸ با اصلاحات ۱۳۶۸

اقتصاد وسیله است نه هدف

در تحکیم بنیادهای اقتصادی، اصل، رفع نیازهای انسان در جریان رشد و تکامل اوست، نه همچون دیگر نظام‌های اقتصادی تمرکز و تکاثر ثروت و سودجویی؛ زیرا که در مکاتب مادی، اقتصاد خود هدف است و بدین جهت در مراحل رشد، اقتصاد عامل تخریب و فساد و تباهی می‌شود، ولی در اسلام اقتصاد وسیله است و از وسیله انتظاری جز کارایی بهتر در راه وصول به هدف نمی‌توان داشت. با این دیدگاه برنامه اقتصادی اسلامی فراهم کردن زمینه مناسب برای بروز خلاقیت‌های متفاوت انسانی است و بدین جهت تأمین امکانات مساوی و متناسب و ایجاد کار برای همه افراد و رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی او بر عهده حکومت اسلامی است.^۱

اصل ۲۲. حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مضمون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

اصل ۲۸. هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.

اصل ۲۹. برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره

---

۱. قسمتی از مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸ تحت عنوان، (اقتصاد وسیله است نه هدف)

حقی است همگانی. دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند.

اصل ۴۳. برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس ضوابط زیر استوار می‌شود:

بند ۲. تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسائل کار در اختیار همه کسانی که قادر بکارند ولی وسائل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد.

بند ۳. تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعات کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد.

بند ۴. رعایت آزادی انتخاب شغل و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری.

قانون کار

مصوب ۱۳۶۹/۰۸/۲۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی^۱

---

۱. این قانون در مورخ ۱۳۶۸/۰۷/۰۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است، و سپس بعد از اختلاف بین مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان در برخی مواد آن، به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسیده است. *که* منتشر شده در روزنامه رسمی شماره ۱۳۳۸۷ مورخ ۱۳۶۹/۱۱/۲۸ (شماره ابلاغ ۱۲۴۳۵۶ تاریخ ابلاغ ۱۳۶۹/۱۰/۱۳)

قانون کار که در تاریخ ۱۳۶۸/۰۷/۰۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده و موادی از آن مورد اختلاف مجلس و شورای نگهبان قرار گرفته و در جلسات متعدد مجمع تشخیص مصلحت نظام بررسی و با اصلاح موارد اختلافی و حسب ضرورت پس از کسب مجوز از مقام معظم رهبری با اصلاح و متمیم موادی دیگر، مشتمل بر دویست و سه ماده و یکصد و بیست و یک تبصره در تاریخ بیست و نهم آبان یک هزار و سیصد و شصت و نه به تصویب نهایی مجمع تشخیص مصلحت نظام رسیده و طی نامه شماره ۱۳۶۷/۸۸۴۰/ق مورخ ۱۳۶۹/۱۰/۰۹ مجمع به ریاست جمهوری واصل شده به پیوست جهت اجراء ابلاغ می‌گردد.

رئیس جمهور- اکبر هاشمی رفسنجانی

فصل اول: تعاریف کلی و اصول

ماده ۱. کلیه کارفرمایان، کارگران، کارگاه‌ها، مؤسسات تولیدی، صنعتی، خدماتی و کشاورزی مکلف به تبعیت از این قانون می‌باشند.

ماده ۲. کارگر از لحاظ این قانون کسی است که به هر عنوانی در مقابل دریافت حق‌السعی اعم از مزد، حقوق، سهم سود و سایر مزایا به درخواست کارفرما کار می‌کند.

ماده ۳. کارفرما شخصی است حقیقی یا حقوقی که کارگر به درخواست و به حساب او در مقابل دریافت حق‌السعی کار می‌کند. مدیران و مسئولان و به طور عموم کلیه کسانی که عهده‌دار اداره کارگاه هستند نماینده کارفرما محسوب می‌شوند و کارفرما مسئول کلیه تعهداتی است که نمایندگان مذکور در قبال کارگر به عهده می‌گیرند. در صورتی که نماینده کارفرما

خارج از اختیارات خود تعهدی نماید و کارفرما آن را نپذیرد در مقابل کارفرما ضامن است.

ماده ۴. کارگاه محلی است که کارگر به درخواست کارفرما یا نماینده او در آنجا کار می‌کند، از قبیل مؤسسات صنعتی، کشاورزی، معدنی، ساختمانی، ترابری، مسافربری، خدماتی، تجاری، تولیدی، اماکن عمومی و امثال آنها. کلیه تأسیساتی که به اقتضای کار مُتعلق به کارگاه‌اند، از قبیل نمازخانه‌ها، ناهارخوری‌ها، تعاونی‌ها، شیرخوارگاه، مهدکودک، درمانگاه، حمام، آموزشگاه حرفه‌ای، قرائت‌خانه، کلاس‌های سوادآموزی و سایر مراکز آموزشی و اماکن مربوط به شورا و انجمن اسلامی و بسیج کارگران، ورزشگاه و وسایل ایاب و ذهاب و نظایر آنها جزء کارگاه می‌باشند.

ماده ۵. کلیه کارگران، کارفرمایان، نمایندگان آنان و کارآموزان و نیز کارگاه‌ها مشمول مقررات این قانون می‌باشند.

ماده ۶. بر اساس بند چهار اصل چهل و سوم و بند شش اصل دوم و اصول نوزدهم، بیستم و بیست و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اجبار افراد به کار معین و بهره‌کشی از دیگری ممنوع و مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود و همه افراد اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و هر کس حق دارد شغلی را که به آن مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند.

فصل دوّم : قرارداد کار

مبحث اول: تعریف قرارداد کار و شرایط اساسی انعقاد آن

ماده ۷. قرارداد کار عبارتست از قرارداد کتبی یا شفاهی که به موجب آن کارگر در قبال دریافت حق السّعی کاری را برای مدت موقت یا مدت غیرموقت برای کارفرما انجام می‌دهد.

تبصره ۱ (اصلاحی ۱۳۹۰/۰۴/۰۸). حداکثر مدت موقت برای کارهایی که طبیعت آنها جنبه‌ی غیرمستمر دارد توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

تبصره ۲. در کارهایی که طبیعت آنها جنبه‌ی مستمر دارد، در صورتی که مدتی در قرارداد ذکر نشود، قرارداد دائمی تلقی می‌شود.

تبصره ۳ (الحاقی ۱۳۹۴/۰۲/۰۱). قراردادهای مربوط به قانون کار در صورت کتبی بودن باید در فرم مخصوصی باشد که توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در چهارچوب قوانین و مقررات تهیه می‌شود و در اختیار طرفین قرار می‌گیرد.

تبصره ۴ (الحاقی ۱۳۹۴/۰۲/۰۱) کارفرمایان مؤظّفند به کارگران با قرارداد موقت به نسبت مدت کارکرد، مزایای قانونی پایان کار را به مأخذ هر سال یک‌ماه آخرین مزد پرداخت نمایند.

ماده ۸. شروط مذکور در قرارداد کار یا تغییرات بعدی آن در صورتی نافذ خواهد بود که برای کارگر مزایایی کمتر از امتیازات مقرر در این قانون منظور ننماید.

ماده ۹. برای صحت قرارداد کار در زمان بستن قرارداد رعایت شرایط ذیل الزامی است:

- الف. مشروعیت مورد قرارداد،
- ب. معین بودن موضوع قرارداد،
- ج. عدم ممنوعیت قانونی و شرعی طرفین در تصرف اموال یا انجام کار مورد نظر.
- تبصره. اصل بر صحت کلیه قراردادهای کار است، مگر آنکه بطلان آنها در مراجع ذیصلاح به اثبات برسد.
- ماده ۱۰. قرارداد کار علاوه بر مشخصات دقیق طرفین، باید حاوی موارد ذیل باشد:
- الف. نوع کار یا حرفه یا وظیفه‌ای که کارگر باید به آن اشتغال یابد،
- ب. حقوق یا مزد مینا و لواحق آن،
- ج. ساعات کار، تعطیلات و مُرخصی‌ها،
- د. محل انجام کار،
- هـ. تاریخ انعقاد قرارداد،
- و. مدت قرارداد، چنانچه کار برای مدت معین باشد،
- ز. موارد دیگری که عرف و عادت شغل یا محل، ایجاب نماید،
- ح. (الحاقی ۱۳۹۴/۰۲/۰۱) شرایط و نحوه فسخ قرارداد (در مواردی که مدت تعیین نشده است).
- تبصره. در مواردی که قرارداد کار کتبی باشد قرارداد در چهار نسخه تنظیم می‌گردد که یک نسخه از آن به اداره کار محل و یک نسخه نزد کارگر و یک نسخه نزد کارفرما و نسخه دیگر در اختیار شورای اسلامی کار و در کارگاه‌های فاقد شورا در اختیار نماینده کارگر قرار می‌گیرد.
- ماده ۱۱. طرفین می‌توانند با توافق یکدیگر مدتی را به نام دوره آزمایشی کار تعیین نمایند. در خلال این دوره هر یک از طرفین حق دارد، بدون اخطار

قبلی و بی آنکه الزام به پرداخت خسارت داشته باشد، رابطه کار را قطع نماید. در صورتی که قطع رابطه کار از طرف کارفرما باشد وی ملزم به پرداخت حقوق تمام دوره آزمایشی خواهد بود و چنانچه کارگر رابطه کار را قطع نماید کارگر فقط مستحق دریافت حقوق مدت انجام کار خواهد بود. تبصره. مدت دوره آزمایشی باید در قرارداد کار مشخص شود. حداکثر این مدت برای کارگران ساده و نیمه ماهر یک ماه و برای کارگران ماهر و دارای تخصص سطح بالا سه ماه می باشد.

ماده ۱۲. هر نوع تغییر حقوقی در وضع مالکیت کارگاه از قبیل فروش یا انتقال به هر شکل، تغییر نوع تولید، ادغام در مؤسسه دیگر، ملی شدن کارگاه، فوت مالک و امثال اینها، در رابطه قراردادی کارگرانی که قراردادهای قطعیت یافته است مؤثر نمی باشد و کارفرمای جدید، قائم مقام تعهدات و حقوق کارفرمای سابق خواهد بود.

ماده ۱۳. در مواردی که کار از طریق مقاطعه انجام می یابد، مقاطعه دهنده مکلف است قرارداد خود را با مقاطعه کار به نحوی منعقد نماید که در آن مقاطعه کار متعهد گردد که تمامی مقررات این قانون را در مورد کارکنان خود اعمال نماید.

تبصره ۱. مطالبات کارگر جزء دیون ممتازه بوده و کارفرمایان موظف می باشند بدهی پیمانکاران به کارگران را برابر رأی مراجع قانونی از محل مطالبات پیمانکار، منجمله ضمانت حسن انجام کار، پرداخت نمایند.

تبصره ۲. چنانچه مقاطعه دهنده برخلاف ترتیب فوق به انعقاد قرارداد با مقاطعه کار بپردازد و یا قبل از پایان ۴۵ روز از تحویل موقت، تسویه حساب نماید، مکلف به پرداخت دیون مقاطعه کار در قبال کارگران خواهد بود.

مبحث دوم: تعلیق قرارداد کار

ماده ۱۴. چنانچه به واسطه امور مذکور در مواد آتی انجام تعهدات یکی از طرفین موقتاً متوقف شود، قرارداد کار به حال تعلیق درمی‌آید و پس از رفع آنها قرارداد کار با احتساب سابقه خدمت (از لحاظ بازنشستگی و افزایش مزد) به حالت اول بر می‌گردد.

تبصره ۱ (اصلاحی ۱۳۸۳/۰۱/۳۰) مدت خدمت نظام وظیفه شاغلین مشمول قانون کار یا شرکت داوطلبانه آنان در جبهه قبل از اشتغال و یا حین اشتغال جزو سوابق خدمتی آنان نزد سازمان تأمین اجتماعی محسوب می‌گردد. اعتبار مورد نیاز برای اجرای این قانون از محل دریافت میانگین حق بیمه دو سال آخر فرد بیمه شده تأمین می‌گردد.

تبصره ۲ (اصلاحی ۱۳۸۳/۰۱/۳۰) آن دسته از بیمه‌شدگانی که مشمول اصلاحیه تبصره (۲) ماده (۷۶) قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۰/۰۷/۱۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام هستند به شرط آنکه خدمت نظام وظیفه خود را در جبهه‌های نبرد حق علیه باطل طی نموده یا حضور داوطلبانه در جبهه داشته باشند سوابق خدمتی آنان جزء کارهای سخت و زیان آور محسوب می‌شود.

ماده ۱۵ (اصلاحی ۱۳۹۰/۰۴/۰۸) در موردی که به واسطه قوه قهریه و یا بروز حوادث غیرقابل پیش‌بینی که وقوع آن از اراده طرفین خارج است، تمام یا قسمتی از کارگاه تعطیل شود و انجام تعهدات کارگر یا کارفرما بطور موقت غیرممکن گردد، قراردادهای کار با کارگران تمام یا آن قسمت از کارگاه که تعطیل می‌شود به حال تعلیق درمی‌آید. تشخیص موارد فوق با وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است.

ماده ۱۶. قرارداد کارگرانی که مطابق این قانون از مرخصی تحصیلی و یا دیگر مرخصی‌های بدون حقوق با مزد استفاده می‌کنند، در طول مرخصی و به مدت دو سال به حال تعلیق درمی‌آید.

تبصره. مرخصی تحصیلی برای دو سال دیگر قابل تمدید است.

ماده ۱۷. قرارداد کارگری که توقیف می‌گردد و توقیف وی منتهی به حکم محکومیت نمی‌شود در مدت توقیف به حال تعلیق درمی‌آید و کارگر پس از رفع توقیف به کار خود باز می‌گردد.

ماده ۱۸. چنانچه توقیف کارگر به سبب شکایت کارفرما باشد و این توقیف در مراجع حل اختلاف منتهی به حکم محکومیت نگردد، مدت آن جزء سابقه خدمت کارگر محسوب می‌شود و کارفرما مکلف است علاوه بر جبران ضرر و زیان وارده که مطابق حکم دادگاه به کارگر می‌پردازد، مزد و مزایای وی را نیز پرداخت نماید.

تبصره. کارفرما مکلف است تا زمانی که تکلیف کارگر از طرف مراجع مذکور مشخص نشده باشد، برای رفع احتیاجات خانواده وی، حداقل پنجاه درصد از حقوق ماهیانه او را به‌طور علی‌الحساب به خانواده‌اش پرداخت نماید.

ماده ۱۹. در دوران خدمت نظام وظیفه قرارداد کار به حالت تعلیق درمی‌آید، ولی کارگر باید حداکثر تا دو ماه پس از پایان خدمت به کار سابق خود بر گردد و چنانچه شغل وی حذف شده باشد در شغلی مشابه آن به کار مشغول می‌شود.

ماده ۲۰. در هر یک از موارد مذکور در مواد ۱۵، ۱۶، ۱۷ و ۱۹ چنانچه کارفرما پس از رفع حالت تعلیق از پذیرفتن کارگر خودداری کند، این عمل در حکم اخراج غیرقانونی محسوب می‌شود و کارگر حق دارد ظرف مدت ۳۰ روز به هیأت تشخیص مراجعه نماید (در صورتی که کارگر عذر موجه